

РЕЗЮМЕ

**на публикацииите, включени в конкурсната процедура
на Даниела Иванова Митева,
главен асистент в Юридически Факултет на ВСУ "Черноризец
Храбър" – доктор по психология,
участник в конкурс за заемане на академичната длъжност "доцент",
обявен ДВ, бр. 103 от 23 декември 2011 г.**

I. Монографии

ПСИХОЛОГИЯ НА ОПТИМАЛНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ

Монографичен труд

Резюме

Целта на тази книга е да представи позитивните измерения на човешката личност, групи и общество. Голяма част от дискутираните идеи са известни и вече добре разработени в българската психологическа литература: идеи, идващи от хуманистичната психология, която подчертава реализирането на целия човешки потенциал, и от позитивната психология, която изследва позитивните преживявания, личностните качества, социалните отношения и институциите, които позволяват на индивидите и общностите да преуспяват. Научната новост се състои в тяхната интеграция в холистична концептуална рамка под обединяващия термин „оптимално функциониране”. Оптималното функциониране е интегрален феномен, който обхваща централните теми на позитивната психология: щастието и удовлетвореността, психичното здраве, разгръщането на потенциалите, позитивните диспозиции и адаптивните убеждения, както и междуличностните и социални контексти, които правят възможно изграждането на оптимално функциониращата личност.

Оптималното функциониране е проявление на интегрирана и самоорганизираща се личностна система. Възприетият холистичен подход към оптималното функциониране преодолява ограниченията на традиционното изследване на дискретни фрагменти на човешката същност и опит, и се отплаща с по-богато и функционално разбиране на човека в неговата среда, обхващайки го от всички страни – като физиология,

неврохимия, ум и дух; при това в контекста на връзките му с другите хора и от гледна точка на развитието през целия жизнен път. В монографията са засегнати биологичните, личностните, междуличностните, социалните и културните измерения на оптималното функциониране. Динамичните взаимодействия между тях определят нашата способност да преживяваме щастие, да конструираме смисъл, да се адаптираме и да преодоляваме трудностите, да решаваме всекидневните си задачи и да постигаме високите цели на живота си.

В първа глава са представени влиятелни съвременни възгледи за щастието и евдемоничното функциониране, които разграничават обособени области на оптималното функциониране, разглеждайки ги като концептуално различни. За разлика от тях, поддържам тезата, че оптималното функциониране не е нито само щастие, нито само евдемония, нито се появява от механичното сумиране на двете. Щастието е основен човешки мотив и ако други мотиви са в конфликт с него, това вероятно ще е на висока психологична цена. За разлика от тези автори, според които оптималното функциониране означава живот, изпълнен със смисъл, цели, себепостигане и грижа за другите – живот, за чиято пълноценност щастието не е необходимо условие, аз защитавам тезата, че човекът не може да бъде добродетелен, продуктивен и самоосъществен, ако това не му носи радост; щастието е необходимото и задължително условие за оптималното човешко функциониране.

Във втора глава са представени аргументи, че емоционалните основи на оптималното функциониране осигуряват комплексното човешко функциониране: смисълът, алтруизмът, щедростта и справедливостта, смятани за високорангови и уникално човешки феномени с цивилизационна и културна детерминация, имат свои невробиологични представителства в мозъка и се осигуряват с участието на еволюционно стари невробиологични механизми (например чрез невротрансмитери като окситоцин, серотонин, допамин).

Разбирането на оптималното функциониране предполага разбиране на човешката природа. В трета глава са разгледани базисните еволюционни адаптации, които ни правят такива, каквито сме днес, и които очертават потенциалите и ограниченията ни за постигане на оптимално функциониране. Проблемите на позитивната личност, позитивните

взаимоотношения и добрия живот имат своите еволюционни обяснения. Щастieto и нравствеността са същностни и универсални потенциали на човешката природа, въпреки че не винаги живеем и действаме според тях. Гневът, враждебността, доминантността, агресията и конфликтите могат да се разглеждат не като императивни предиспозиции, а като адаптивни механизми, които се задействат при необходимост. Този негативен потенциал се проявява често, но няма причина да доминира или да бъде смятан за естествено състояние на човека.

В четвърта глава са представени основните характеристики на оптимално функциониращата личност. Личността е продукт на своята универсална принадлежност към човешкия вид и на своя геном, който определя степента на проявеност на важни за оптималното функциониране личностни черти. Системата от убеждения за себе си, живота и бъдещето функционира като буфер във взаимодействията между изискванията на средата и базисните генетични предиспозиции на личността. Тя се формира онтогенетично и има потенциал да модифицира унаследения стил на емоционална реактивност. Разгледана е агентността като диспозиция на индивида за компетентност и личен избор в осъществяването на целенасочени действия. Активната включеност в живота, субектността и самоопределението на личността са определящи аспекти на оптималното функциониране. Целите са друг аспект на способността на човека да променя себе си и средата си и да определя посоката на живота си. В сравнение с темперамента, убежденията и диспозициите, целите са значително по-динамични и гъвкави. Основното им предимство е, че могат да бъдат формирани, насочвани и управлявани, да се прилагат в нови, неовладени жизнени сфери и да осигуряват възходяща траектория на личностното развитие. Не самият факт на постигане на целите, а тяхната личностна значимост и степента, в която те придават смисъл, структура и посока на живота на индивида, са характеристики, силно свързани с оптималното функциониране; критично важна е и природата на мотивацията, стояща в основата на целите.

Петта глава е посветена на важността на междуличностните връзки и по-широките социални отношения на личността, както и на двете основни социални институции, които имат, или биха могли да имат принос за добрия човек, добрите общности и добрия живот – семейството и

училището. Заедно с личностните ресурси, качеството на социалните връзки е сред най-силните обяснения на щастието, евдемоничното благополучие и физическото здраве. Междуличностните контексти и по-широките социални среди имат решаваща роля в изграждането на вътрешните ресурси за оптимално функциониране. Изследването на социалните среди, които насърчават или ощетяват позитивните човешки потенциали, имат както теоретична, така и практическа важност и могат да допринесат за моделиране на социални среди, които оптимизират човешкото развитие, осъществяване и благополучие.

В шеста глава са представени културните и макросоциалните условия на съвременния живот, трудностите, пред които е изправен човекът като продукт на своята биологична и културна еволюция, и възможностите за изграждане на по-добри човешки общества. Оптималното функциониране е повлияно от културата, която определя ценността, проявленията и относителния приоритет на неговите аспекти. Спецификата на съвременната социална среда често изправя човека пред непознати в еволюцията и историята трудности. Икономическият прогрес може да бъде силно деструктивен по отношение на оптималното функциониране, доколкото води след себе си макросоциални условия като бедност и неравенство и насърчава материализма и свръхпотреблението. Икономическият растеж не е фактор за щастие, благополучие, психологичен растеж и здраве над определен праг; по-високият брутен национален продукт сам по себе си не може да създава по-добър живот за повечето хора, ако не осигурява възможности за развитието и себеосъществяването им.

В седма глава са представени емпирични изследвания по някои от дискутираните теми:

- *Изследвания върху афекта.* Проучен е феноменът на диспозиционалните отклонения в български културни условия. Резултатите показват, че позитивната диспозиция, наблюдавана в индивидуалистичните култури, съществува и в български културни условия; наблюдава се обаче и аналогична негативна диспозиция. Вероятно това негативно диспозиционално отклонение има специфично-културно обяснение. Възможно е в българската култура щастието да не е част от дефиницията на успешната личност и дори демонстрацията на

щастие да е културно неприемливо или непривично. Възможно обяснение може да се потърси и в особеностите на социоикономическата ситуация в страната ни, които могат да взаимодействат с психологични обяснения като ефекта на несбъднатите надежди в резултат от нереалистични очаквания; конфликт между дългосрочните цели на личността и реалността; разминаване между личните ценности на личността и доминиращите в културата ценности – преживявания, които могат да се разглеждат като глобално чувство за безпътица и безсмислие. Допускането, че човек може да преживява множество щастливи моменти във всекидневието си, но все пак да оценява живота си като лишен от смисъл и неудовлетворяващ, съдържа привидно противоречие, но не е лишено от психологическа логика.

Проучена е структурата на афекта. Резултатите подкрепят заключенията от предишни изследвания, че с разширяването на времевата рамка корелациите между афективните дименсии следват тенденция към понижение. Това означава, че докато в рамките на дни или часове хората по-рядко преживяват едновременно позитивни и негативни емоции, с нарастването на времевата дистанция несъвместимостта между емоциите с различна валентност намалява. Намаляването на отрицателните корелации между дименсиите се съпътства от повишаване на корелациите между позитивния афект и удовлетвореността от живота. Тези данни могат да се интерпретират като подкрепящи предположението, че регулацията на негативния афект и интегрирането му в опита е важна част от оптималното функциониране. Потвърдена е ролята на възрастта за емоционалната саморегулация – с нарастването ѝ се повишава способността за емоционална саморегулация и за баланс между емоции с противоположна валентност. Представените резултати потвърждават допускането, че зрелите хора умеят в по-голяма степен да съчетават емоции с различна валентност.

Проучени са източниците на емоционалните преживявания във всекидневието. Събитията имат значимо влияние както върху позитивния, така и върху негативния афект. За оценяване на относителния принос на събитията и на афективните диспозиции (измерени като глобален позитивен и негативен афект) в детерминацията на всекидневните позитивни и негативни емоционални преживявания, е приложен

регресионен анализ. Резултатите показват, че афектът, преживяван във всекидневието, е резултат повече на събитията, отколкото на афективните диспозиции, а двете независими променливи (събития и диспозиции) заедно обясняват значителна част от вариацията на позитивния и негативния афект.

- *Изследвания върху личния контрол и социалната вграденост.* Данните от изследването потвърждават теоретичните възгледи и емпиричните изследвания, прегледани в предишните глави, за връзките на личния контрол и социалната вграденост с аспектите на оптималното функциониране.

- *Изследвания на влиянието на социалния статус върху личността и оптималното функциониране.* В това изследване социалният статус е представен от три променливи: възприемано финансово състояние, образование и възприеман социален статус. За разлика от обективните доходи, измерването на възприеманото финансово състояние осигурява информация за чувството на неравенство, което произтича от социалните сравнения. Литературният обзор дава основания да се предположи влияние на образованието. Социалният статус е измерен като възприеман, в съгласие с автори, според които субективният социоикономически статус е по-добър предиктор на свързани с оптималното функциониране последиствия в сравнение с обективните индикатори.

Резултатите от изследването показват, че възприеманото финансово състояние оказва значително въздействие върху позитивния и негативния афект; образованието оказва систематични ефекти върху емоционалните състояния дори на нивото на всекидневието, вероятно чрез връзките си с други важни променливи; изследваните лица, които са оценили социалната си позиция най-ниско, са склонни да преживяват най-нисък позитивен и най-висок негативен афект в сравнение с по-високите нива на субективен социален статус.

Хората с най-ниско ниво на възприемано финансово състояние имат най-ниски убеждения за интернален контрол и най-високи за екстернален или имперсонален контрол. Тези резултати потвърждават допускането, че финансовото състояние има съществена роля в живота на хората чрез повишените възможности за личен контрол върху живота. Образованието няма влияние върху интерналната дименсия на личния контрол. Към

екстернални и имперсонални ориентации са по-склонни хората с най-ниско образование. Перцепциите за ниска позиция в социалната йерархия оказват значими ефекти върху дименсиите на контрола: лицата от групата с най-нисък субективен статус демонстрират най-нисък интернален контрол и най-висок екстернален и имперсонален контрол. Хората, които попадат в средното ниво на субективен социален статус, не се различават от тези на най-високото ниво по отношение на интерналния контрол, но са по-склонни към екстернални и имперсонални убеждения за контрол.

Хората с най-лошо самооценявано финансово състояние имат значимо по-ниски перцепции за социална вграденост в сравнение с по-благосъстоятелните, които чувстват по-малко или повече финансова сигурност. Това се отнася и за изследваните лица с най-ниско образование. Субективният статус също разграничава значимо перцепциите за социална вграденост: хората с най-ниска самооценявана социална позиция оценяват най-ниско чувството, че принадлежат към социален кръг, че са нужни и че могат да разчитат на подкрепа.

Емпиричните данни показват, че възприеманото финансово състояние и образованието оказват значимо влияние върху нивата на психологично благополучие. Хората с най-ниско самооценявано финансово състояние и с най-ниско образование дават значимо по-ниски оценки на чувството си за психологично благополучие в сравнение с по-горните две нива. Субективният социален статус е другият фактор, който оказва влияние върху психологичното благополучие – хората с най-ниски перцепции за социалната си позиция оценяват най-ниско преживяваното от тях психологично благополучие.

Субективните оценки на физическото здраве на хората с най-ниско възприемано финансово състояние, са най-ниски в сравнение с хората на средно и високо ниво. Субективният социален статус оказва сходни ефекти: хората, които възприемат собствената си социална позиция като ниска, са склонни да оценяват по-ниско физическото си здраве. Резултатите от анализа на ролята на образованието при цялата извадка показват, че хората с най-ниско образование се различават значимо в оценките за физическото си здраве от тези с по-високи нива на образование. Тези различия обаче намаляват или изчезват, когато са

анализирани в отделните възрастови групи. Изводът е, че образованието оказва слабо влияние върху физическото здраве.

В заключение, емпиричните данни, представени в монографичния труд, отразяват изпълнената с проблеми и противоречия социална и икономическа ситуация в България. За разлика от икономически развитите страни, при нас не е постигнато ниво на финансово благосъстояние, което да освободи ресурс у хората за личностно и професионално развитие, за образователни цели и лично удовлетворяващи дейности. Резултатите разкриват тенденции, около които може да се съсредоточи бъдещата изследователска и приложна работа в областта на оптималното функциониране. Осигуряването на възможности за развитие и себеосъществяване е това, от което хората в едно общество се нуждаят най-много; това е най-ефективният начин за дългосрочно повишаване на качеството на живота и условията за оптимално функциониране. Възможностите могат да се създават чрез изследване и интервенции в семейството и училищната среда, организациите и общностите. Подпомагането на условията, които повишават доверието, сътрудничеството и алтруизма между хората, би допринесло за подобряване на моралното функциониране на обществото и насърчаване на силните и позитивни потенциали на човешката природа. Един от акценти в бъдещата психологическа работа върху оптималното функциониране би трябвало да бъде изследване на обществото, неговите социални институции и качеството на социалните отношения.

Митева, Д. Психология на оптималното функциониране. ВСУ „Черноризец Храбър”, 2012. ISBN 978-954-715-535-0.

II. Студии

ВЛИЯНИЕ НА ФАКТОРИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ТРУДА ВЪРХУ ОЦЕНКИТЕ ЗА СРЕДАТА, КУМУЛИРАНИЯ СТРЕС, ПСИХИЧНИТЕ И ПСИХОСОМАТИЧНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ СТРЕСА ПРИ СЛУЖИТЕЛИ

Резюме

От гледна точка на предложения системен модел за изследване на психичния стрес, целта на изследването е да се покаже как активността в подсистемата „среда” влияе върху случващото се в подсистемата

„индивид” на психично ниво, отнесено към проблемите на психичния стрес. Направените анализи за влияние на фактори на организацията на труда върху оценките за средата, кумулирания стрес и последиците от стреса показват логичността на системния модел за психичния стрес в организацията. Факторите на труда оказват влияние върху оценките за средата. Тези оценки влияят върху кумулирането на стрес и последиците от стреса. Чрез изследване на влиянието на тези фактори върху оценките за средата, може да се предсказва влиянието им върху кумулирането на стрес и последиците от стреса, както и да се създават системи от дейности по управление на стреса в организацията.

Изследването показва, че фактори като отношението на организацията към индивидите, пребиваващи в нея, претоварването, твърдият регламент на почивките, укрепването на екипите, грижите за здравословното състояние на хората, системното обучение и подпомагането на служителите по-успешно да се справят със задълженията си, оказването на социална подкрепа и системата за стимулиране и мотивиране на служителите влияят върху кумулирането на стрес, а следователно и върху последиците от стреса. В тези взаимодействия се съдържат много възможни стратегии за управление на стреса и подобряване на психичното благополучие на служителите.

Стоянов, В., Д. Митева, К. Иванов (2011). Влияние на фактори на организацията на труда върху оценките за средата, кумулирания стрес, психичните и психосоматичните последици от стреса при служители. Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър”, Серия „Общество и личност” (под печат).

III. Статии

ПОЗИТИВНИТЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ КАТО КЛЮЧОВ ЕЛЕМЕНТ НА ПСИХОЛОГИЧНИЯ КАПИТАЛ

Резюме

Статията представя позитивните взаимоотношения като ключов елемент на психологичния капитал, който от своя страна е един от основните източници на психологично благополучие. Психологичното благополучие е комплексен конструкт, който се отнася до оптималното

преживяване и функциониране. В тази статия преглеждаме основните гледни точки към позитивните взаимоотношения като потребност от принадлежност, привързаност, афективно качество на взаимоотношенията (близост, емпатия, топлина), социална подкрепа, взаимност, и анализираме начина, по който позитивните взаимоотношения повишават или, напротив, подкопават психологичното благополучие. Научното изследване в областта на психологичния капитал и благополучие и приложението на неговите резултати в практиката могат да доведат до дългосрочни ползи за индивидите и обществото.

Митева, Д. (2010). Позитивните взаимоотношения като ключов елемент на психологичния капитал. В: Известия на съюза на учените – Варна, 1, с. 124-136. ISSN 1310-6376.

IV. Доклади

ПСИХОМЕТРИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СКАЛА ЗА СОЦИАЛНА ВГРАДЕНОСТ

Резюме

Докладът представя изследване, проведено сред 231 възрастни от 20 до 88 години, чиято цел е да тества психометричните характеристики на кратка скала за измерване на социална вграденост. Дефинираме социалната вграденост като перцепции за пълноценно участие в социална мрежа, в която индивидът удовлетворява своите потребности от афилиация, принадлежност, признание, дава и получава емоционална, инструментална и информационна социална подкрепа. Първоначалните резултати позволяват да се направи извод за удовлетворителни вътрешна консистентност и стабилност на скалата. Валидността ѝ е подкрепена от сравнимостта на резултатите от това изследване с предишни документиранни в литературата данни.

Митева, Д. (2011). Психометрични характеристики на скала за социална вграденост. В: Приложна психология и социална практика. Том II. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър”, с. 25-38. ISSN 1314-0507.

МЕТОД ЗА ОЦЕНКА НА ПСИХОЛОГИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ: ПСИХОМЕТРИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Резюме

Изследването е посветено на създаване на кратка скала за измерване на психологично благополучие и първоначално тестване на нейните психометрични характеристики. На основата на преглед на теоретична и емпирична литература психологичното благополучие е концептуализирано като интегрален конструкт, обединяващ основните подходи към неговото разбиране и изучаване. Резултатите показват добра надеждност и валидност на новата скала.

Митева, Д. (2011). Метод за оценка на психологично благополучие: психометрични характеристики. В: Приложна психология и социална практика. Том II. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър”, с. 39-51. ISSN 1314-0507.

ПСИХОМЕТРИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СКАЛА ЗА ПОЗИТИВЕН И НЕГАТИВЕН АФЕКТ

Резюме

Докладът представя психометричните характеристики на новосъздадена скала за измерване в български условия на двете доминантни дименсии на емоционалните преживявания – позитивен и негативен афект. При извадка от 232 изследвани лица на възраст от 20 до 88 години от двата пола резултатите подкрепят надеждността и валидността на скалите. Изследването идентифицира ключови проблеми на природата и структурата на афекта, които се нуждаят от бъдещо проучване.

Митева, Д. (2010). Психометрични характеристики на Скала за позитивен и негативен афект. В: Научна конференция с международно участие „Психологията – традиции и перспективи” – сборник доклади, ЮЗУ „Неофит Рилски”, 252-261. ISBN 978-954-680-735-9.

СЪЩЕСТВУВА ЛИ ПОЗИТИВНА АФЕКТИВНА ДИСПОЗИЦИЯ В БЪЛГАРСКИ КУЛТУРНИ УСЛОВИЯ?

Резюме

Изследването проучва как оценките на афективния баланс в глобален аспект и в краткосрочна времева рамка могат да се използват за идентифициране на диспозиционални отклонения в субективните оценки на щастието. Хипотезата е, че в български условия и при млади хора ще се възпроизведе т. нар. позитивна диспозиция, наблюдавана в култури с независим Аз, за разлика от липсата на такива отклонения в култури с взаимозависим Аз. Резултатите не подкрепят хипотезата; нещо повече, в български културни условия се проявява уникално негативно отклонение в диспозиционалното щастие. Направени са допускания за възможните механизми на феномена и са очертани насоки за бъдещото му проучване.

Митева, Д., Я. Янев. Съществува ли позитивна афективна диспозиция в български културни условия? В: Съвременни социални и психологически изследвания. ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий” (под печат).

ИМПЕРСОНАЛНОСТ: ТРЕТАТА ДИМЕНСИЯ НА ЛИЧНИЯ КОНТРОЛ

Резюме

В рамките на концепта за личен контрол традиционно са разглеждани интерналността и екстерналността – като двата края на континуума на контрола или като отделни, независими дименсии. Някои автори предлагат като трета дименсия убеждението, че имперсонални (непознаваеми и/или непредвидими) фактори контролират живота на индивида. Изследването цели да анализира структурата на личния контрол, за да тества допускането за наличие на три отделни, но свързани помежду си дименсии: Интернален контрол, Екстернален контрол и Имперсонален контрол. Създадена е кратка скала за личен контрол, отразяваща трите дименсии. Резултатите потвърждават трифакторната концепция за личния контрол. Скалата за имперсонален контрол показва сходства със скалата за екстернален контрол, доколкото и двете скали отразяват различна степен на загуба на личен контрол; съществуват обаче и различия, които интерпретираме не само като количествени, но и като концептуални.

Митева, Д. Имперсоналност: третата дименсия на личния контрол. В: Съвременни социални и психологически изследвания. ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий” (под печат).

ПСИХОЛОГИЧНИ РЕСУРСИ ЗА СУБЕКТИВНО БЛАГОПОЛУЧИЕ ПРИ ЮНОШИ

Резюме

Докладът представя резултатите от емпирично изследване на ролята на ключови психологични ресурси в юношеството, които могат да задават таректория на индивидуалното психологично развитие през цялостната продължителност на живота. Тествани са хипотези за връзките на самооценката, личния контрол, оптимизма и позитивните взаимоотношения с родителите и връстниците с удовлетвореност от живота и щастие, както и с депресия и негативен афект. Резултатите потвърждават хипотезите. Най-добрият предиктор на дименсиите на субективното благополучие при юноши са позитивните личностни дименсии самооценка, личен контрол и оптимизъм. Установени са полови и възрастови различия. Очертани са насоки за бъдещи изследвания в областта на субективното благополучие при юноши.

Митева, Д. (2009). Психологични ресурси за субективно благополучие при юноши. В: Приложна психология и социална практика. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър”, с. 476-488. ISSN 1314-0507.

V. Учебни помагала

УЧЕБНО ПОМАГАЛО ПО ПЕДАГОГИЧЕСКА ПСИХОЛОГИЯ

Резюме

Представеното за рецензия учебно помагало по Педагогическа психология е разработено с цел да подпомогне обучението на студентите по психология по съответната дисциплина.

Учебното помагало започва с въстъпителна глава, в която се разкрива спецификата на педагогическата психология и споровете около нейната дефиниция като самостоятелна психологическа дисциплина или съвкупност от психологически теории, поставени в контекста на обучението. Целта на главата е да ориентира студентите в дисциплината и

да обоснове необходимостта от релевантни теоретични основи на педагогическата практика, поставени в най-общата концептуална рамка на развитието. Подчертан е свързващия характер на дисциплината като мост между теорията и практиката. Разгледани са четирите основни области, в които педагогическата психология създава теоретично и добре изследвано психологическо познание, което има потенциал за подобряване на ученето и социализацията в различни среди: учещите, учителят, преподаването и управлението на процесите в класната стая, и учебното съдържание. Направен е кратък исторически преглед на идеи, залегнали в основата на съвременните възгледи в педагогическата психология. Главата завършва с въпроси за самоподготовка и самостоятелни задачи.

Следващите три глави са посветени на фундаменталните теоретични проблеми в педагогическата психология: развитието, ученето и мотивацията. Представени са класически и съвременни теории, общото между които е тяхната пряка приложимост в практиката.

Проблемът за развитието е представен във втора глава. Разгледани са закономерностите, съгласно които учениците растат и се променят през серия от стадии по различни линии на развитието: когнитивно (теории на Пиаже и Виготски), психосоциално (теория на Ериксън) и морално развитие (теория на Колбърг). Подчертани са приложенията на представените теории в педагогическата практика. Разгледани са съвременните схващания, подкрепени с емпирични данни, за развитието на идентичността и Аз-концепцията, както и ролята на семейството и културата като основни детерминанти на развитието. Предложени са въпроси за самоподготовка и самостоятелни задачи върху засегнатите в главата теми.

В трета глава е разгледан проблемът за ученето в контекста на педагогическата психология. Представените са противоречащите си бихейвиористки и когнитивистки възгледи с акцент върху взаимното им допълване, ролята им в различни типове учебни задачи и приносите на теориите към съвременната образователна практика; представена е и теорията за социалното учене с нейните възможни приложения в класната стая. Предложени са въпроси за самоподготовка и самостоятелна задача.

Четвърта глава е посветена на централен проблем в педагогическата психология – мотивацията. В девет параграфа са разгледани: теории за

потребностите; класическо и оперантно обуславяне; мотивационните измерения на локализацията на контрола и Аз-ефикасността; атрибутивни теории; моделът на очакването-валентността; класическите теории за интринсивната мотивация; съвременни теории, които се основават върху концепцията за интринсивната мотивация като теория за самодетерминацията и теорията за потока; теории за целите. Към главата са предложени въпроси за самоподготовка и самостоятелни задачи, за две от които са приложени материали. Учебното помагало завършва с примерни тестови въпроси и литература.

Митева, Д. (2012). Учебно помагало по Педагогическа психология. Издателство Е-ЛИТЕРА СОФТ, www.e-litera.com. ISBN 978 954-2912-18-7.